

**REVOLUȚIA DE LA 1848 ÎN ȚĂRILE ROMÂNE.
– CU UN STUDIU PRIVIND PERSONALITATEA
LUI N. BĂLCESCU ÎN VIZIUNEA LUI N. IORGA –**

www.editurauniversitara.ro

NICOLAE ISAR

**REVOLUȚIA DE LA 1848 ÎN ȚĂRILE
ROMÂNE. – CU UN STUDIU PRIVIND
PERSONALITATEA LUI N. BĂLCESCU
ÎN VIZIUNEA LUI N. IORGA –**

www.editurauniversitara.ro

**EDITURA UNIVERSITARĂ
București**

Copyright © 2008
Editura Universitară
Director: Vasile Muscalu
B-dul Nicolae Bălcescu 33,
sect. 1, București.
Tel./Fax. (021) 315.32.47 / 319.67.27
www.editurauniversitara.ro.
e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

EDITURĂ RECUNOSCUTĂ DE CONSILIUL NAȚIONAL AL CERCETĂRII
ȘTIINȚIFICE DIN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR (C.N.C.S.I.S.)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ISAR, NICOLAE

**Revoluția de la 1848 în Țările Române : cu un studiu
privind personalitatea lui N. Bălcescu în viziunea lui N.
Iorga / Nicolae Isar. - București : Editura Universitară, 2008**
Bibliogr.
ISBN 978-973-749-325-5

94(498)“1848”

94(498)“18”Bălcescu,N.

929 Bălcescu, N.

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate Editurii Universitare.

Distribuție: tel/fax:(021) 315.32.47
(021) 319.67.27
comenzi@editurauniversitara.ro

ISBN 978-973-749-325-5

PREFAȚĂ

Profesorul Nicolae Isar este preocupat de lungă vreme de problematica revoluției din 1848. În lucrarea de față a realizat o sinteză a aceluși moment istoric, în care românii - deși despărțiți în țări diferite și sub trei stăpâniri - s-au implicat. Românii și-au avut locul în marele proces european al “primăverii popoarelor”. Teritoriile locuite de ei au reprezentat extremitatea răsăriteană a procesului revoluționar continental. De asemenea, revoluția română a înfățișat în multe privințe un caracter unitar, deși ea nu s-a realizat sincron și a fost confruntată cu situații diferite. Important este și locul pe care-l ocupă ea, prin specificitățile sale, în procesul general european. Regimul revoluționar din Țara Românească, care a reușit să se mențină în funcțiune peste trei luni, reprezintă un caz nu prea des întâlnit și totodată el ni se înfățișează plin de interes în combinația realizată între caracterul său universal și specificitățile românești pe care le-a exprimat. Evenimentele revoluționare din Transilvania, paralele revoluției din Ungaria, una din cele mai lungi ca durată pe plan european, în care din păcate două revoluții s-au găsit confruntate, au înfățișat și ele o specificitate demnă de neuitare. Armata de țărani condusă de Avram Iancu, un general al timpurilor revoluționare, apropiat de Guglielmo Pepe sau Giuseppe Garibaldi, ne apare după 160 de ani ca una din formațiunile de luptă cele mai importante produse în procesul revoluționar al primăverii popoarelor. Programele anului 1848, care, în trăsăturile lor esențiale, pot fi sintetizate într-unul singur, au și ele o însemnătate deosebită,

aparținând revoluției europene din 1848, dar fiind totodată și temeiul organizării statului modern român.

Profesorul Isar a realizat această sinteză cu măsură, utilizând sursele principale și folosind lucrările cele mai de seamă ale celor care și-au consacrat strădaniile studierii acestui moment de mare importanță istorică. Neîndoielnic, lucrarea reflectă și propriile sale poziții față de revoluție, premisele, desfășurarea și consecințele ei. Acestui demers i-a mai adăugat altul, privindu-l pe Nicolae Bălcescu, neîndoielnic una dintre personalitățile dominante ale procesului de construcție a României. O nedreaptă și nefirească tăcere l-a îndepărtat, în ultima vreme, pe Bălcescu de prețuirea pe care societatea noastră i-o datorează pentru mintea sa strălucită, pentru intransigența sa spirituală, pentru extraordinara putere de dăruire pe care a avut-o pentru națiunea sa. Pentru a realiza această parte a volumului său, profesorul Isar l-a ales ca “intermediar” pe Nicolae Iorga, înfățișându-ne pozițiile succesive ale marelui cărturar față de Bălcescu și punându-ne sub ochi încă o dată, în anexe, textele lui Iorga referitoare la ilustrul pașoptist.

În ansamblu, suntem în fața unei lucrări care va interesa și atrage pe toți cei care vor dori să cunoască mai multe despre revoluția din 1848 și de asemenea, neîndoielnic, să înțeleagă mai bine pe cel care a fost Nicolae Bălcescu.

Acad. Dan Berindei

I. REVOLUȚIA DE LA 1848 ÎN ȚĂRILE ROMÂNE

1. Contextul internațional și situația specifică a Țărilor Române la 1848

Revoluția de la 1848 din Țările Române se înscrie în seria evenimentelor revoluționare de la jumătatea secolului al XIX-lea care au marcat o etapă importantă în lupta popoarelor europene pentru libertate socială și națională. Ridicate împotriva stăpânilor sau dominațiilor străine ale unor Mari Puteri cu regimuri absolutiste, totodată, pentru câștigarea de drepturi și libertăți democratice, numeroase popoare europene au înscris cu aceste evenimente pagini de aur în istoria lor.

La această dată, Țările Române se aflau în situații politice diferite.

Țara Românească și Moldova se aflau sub suzeranitatea Porții și sub protectoratul Rusiei, având situații aproape identice în raport cu aceste Mari Puteri; ele dispuneau de autonomie politică administrativă, nefiind încorporate efectiv nici în trecut în Imperiul otoman, dar această autonomie, tot mai largă în raporturile cu puterea suzerană, risca să fie compromisă pe deplin de protectoratul Rusiei, care devenise, în deceniile premergătoare revoluției, pericolul cel mai grav pentru existența politică a Principatelor.

În aceste provincii, în deceniile premergătoare revoluției de la 1848, cadrul general al evoluției social-economice,

politice și culturale făcuse să se afirme, cu toată evidența, atât spiritul național, cât și cel liberal, iar pe fondul acestora, spiritul revoluționar. La baza organizării instituțiilor se aflau aici Regulamentele Organice, elaborate în anii 1830-1831, în răstimpul administrației ruse patronată de Pavel Kiseleff.

În general, ele marcau un progres în evoluția Principatelor dunărene, subscriind o serie de principii benefice dezvoltării acestora: separarea puterilor în stat, organizarea identică a instituțiilor într-o țară și alta etc. Însă, din păcate, totodată, pe de o parte, ele stipulau și o serie de prevederi care asigurau amestecul Rusiei în viața internă a Principatelor; pe de alta, asigurau marii boierimi privilegiile anacronice în raport cu spiritul timpului: monopolul cvasi-total în viața de stat, scutirea de dări, discriminări flagrante în raporturile cu țărănimea ș.a. Cu asemenea prevederi, ca cele din urmă, aceste acte cu caracter constituțional, menite să pună ordine în viața de stat, dorite de-a-lungul deceniilor de clasa politică, curând, după intrarea lor în funcțiune, se dovedesc anacronice, generația tinerilor revoluționari de la 1848, condamnându-le ca expresie a intereselor Rusiei, precum și ale unei pături a marii boierimi, incapabilă să se adapteze la spiritul vremii.

În aceste condiții, nu este de mirare că ideea unității naționale, ca soluție de înlăturare a pericolului protectoratului rus, se afirmă tot mai intens, cum se știe, în anii 1837-1838, concretizându-se într-un cunoscut proiect politic de unire a Țărilor Române, elaborat de marele boier patriot Ioan Câmpineanu, cu ajutorul adepților săi¹.

Cum arăta mișcarea condusă de I. Câmpineanu, dar și aceea din 1840, condusă de Mitică Filipescu, cum arătau, de fapt, toate societățile conspirative organizate până la 1848, ideea unității naționale vizând idealul eliberării naționale se

¹ Despre mișcarea națională și rolul lui I. Câmpineanu, vezi cu deosebire, Cornelia Bodea, *Fața secretă a mișcării prepașoptiste – Unitatea Națională* –, Edit. Academiei Române, Edit. Nestor, București, 2004.

îmbina, în mod inevitabil, cu aspirațiile de restructurări sociale, în interesul păturilor sociale dezmoștenite, de libertăți și drepturi democratice, toate acestea resimțite profund și promovate de intelectuali și tânăra boierime liberală.

În acest fel, în Principatele Române, până la 1848, spiritul revoluționar vizând aceste aspirații era orientat cu precădere împotriva protectoratului rus, împotriva regimului regulamentar, ca expresie a acestuia. Generația liderilor de la 1848, în bună măsură, își va înscrie acțiunile pe linia acestei tradiții, conturată în deceniile anterioare.

Spre deosebire de situația din Principatele dunărene, aflate sub suzeranitatea Turciei și sub protectoratul Rusiei, care își păstrau, și în aceste condiții dificile, o anumită autonomie politico-administrativă – e drept, tot mai amenințată –, cu totul alta era situația celorlalte provincii românești încorporate efectiv în cele două mari imperii din vecinătate, Imperiul habsburgic și Rusia. O situație politică mai apropiată o aveau provinciile românești aflate sub aceeași stăpânire habsburgică: Transilvania, Banatul și Bucovina.

În Transilvania, în deceniile IV-V ale secolului al XIX-lea, mișcarea națională a românilor evoluase în paralel cu mișcarea reformistă a nobilimii maghiare, în raport cu afirmarea tot mai pregnantă a naționalismului acestei nobilimi.

În aceste decenii mișcarea națională românească a căpătat o bază socială mai largă, afirmându-se tot mai evident o burghezie românească, interesată în lupta pentru câștigarea de drepturi politice și înlăturarea asupririi naționale. Ca și în trecut, la conducerea mișcării se află intelectualitatea, un rol important revenind cărturarilor de la Blaj, în frunte cu Simion Bărnuțiu. De asemenea, în organizarea mișcării naționale, un rol important revine, odată cu apariția sa, în 1838, “Gazetei Transilvaniei”, de la Brașov, aflată sub conducerea lui G. Barițiu. Continuă să-și aibă rolul lor important în mișcare cei doi episcopi, ortodox și greco-catolic, Vasile Moga și Ioan Lemeni, obligați de

credincioșii lor să se așeze în fruntea unor acțiuni politice (succesiv, în anii 1834, 1837, 1838, ei vor adresa memorii împăratului, cerând în numele clerului ortodox sau greco-catolic, egalitatea de drepturi cu celelalte etnii). Impulsuri noi capătă mișcarea națională românească în urma Dietei nobiliare de la Sibiu din anii 1841-1842, la capătul căreia era adoptată hotărârea privind obligativitatea limbii maghiare. Noi proteste pe calea memoriilor survin în răstimpul Dietei nobiliare de la Cluj, din anii 1846-1847, unul dintre acestea fiind redactate de G. Barițiu. Pe de altă parte, mișcarea țăranilor moți din Munții Apuseni, din 1847, în frunte cu Ecaterina Varga, îndreptată împotriva abuzurilor administrației comitatului, sugera și ea starea de spirit care cuprinsese toate straturile societății românești din Transilvania. Era o stare de spirit care avea să se reverse un an mai târziu în cunoscuta revoluție a românilor din Transilvania, în timpul căreia, în mod dramatic, ei vor urma să opteze între absolutismul autorităților habsburgice de ocupație și naționalismul feroce al nobilimii maghiare.

Frământări importante pe linia organizării mișcării naționale se produc, de asemenea, în Banat și în comitatele apusene ale Transilvaniei; aici, în deceniul al IV-lea, în conducerea mișcării se afirmă cunoscutul cărturar-patriot Eftimie Murgu, cunoscut și pentru legăturile lui cu cărturarii din Țara Românească; stabilit la Lugoj, în anii 1843-1845, el avea să elaboreze numeroase memorii, cerând egalitatea de drepturi pentru românii din Banat și din tot Imperiul habsburgic, ca rezultat autoritățile din comitatul Caraș condamnându-l la închisoare, unde va rămâne până la izbucnirea revoluției în primăvara anului 1848.

În Bucovina, o altă provincie aflată sub stăpânire habsburgică, în deceniile IV-V, politica de excludere a românilor din administrație, precum și politica de germanizare rămân la ordinea zilei, și împotriva acestora se îndreaptă numeroase proteste, pe care uneori împăratul era nevoit să le ia

în considerație (ca în 1840, când căpitan al circumscripției bucovinene, din cadrul Galiției era numit un român, George Isăcescu).

În ceea ce privește Basarabia, provincia românească încorporată Imperiului rus, în 1812, din deceniile IV-V, ea se află într-o situație precară, autonomia acordată inițial de autoritățile ruse fiind suspendată. Totuși, în ciuda măsurii privind obligativitatea limbii ruse, în aceste decenii limba română continuă să fie folosită, alături de limbă rusă, politica de rusificare urmând să-și dea pe deplin roadele în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

*

Seria evenimentelor revoluționare a început cu insurecția de la Palermo, din 31 decembrie/12 ianuarie 1848, când regele a fost obligat să dea o constituție. Exemplul merit să aibă un viu ecou în Europa l-a oferit însă, și de data aceasta, poporul francez, odată cu declanșarea revoluției din Paris, în februarie 1848; aici, setea pentru drepturi și libertăți democratice, precum și dorința de înnoiri sociale și instituționale a dus, în câteva zile de luptă pe baricade, la căderea regimului monarhic condus de Ludovic Filip de Orléans și proclamarea Republicii (13/25 februarie 1848).

Flacăra revoluției se propagă rapid în Imperiul habsburgic, sub stăpânirea căruia gemeau numeroase popoare, în statele germane, unde se duce lupta pentru unitate națională, în Polonia, unde se desfășoară lupta împotriva unei triple stăpâniri străine, în cele din urmă flacăra revoluției atingând și Țările Române. Pretutindeni, inclusiv în Țările Române, cum vom vedea, se afirmă cu tărie cele două curente născute din necesitățile timpului: naționalismul și liberalismul. Sunt curentele care se manifestă în grade diferite, de la popor la popor, dând expresie aspirațiilor de libertate națională, dar și de drepturi și libertăți cetățenești, inclusiv de drepturi și libertăți economice.

În succesiunea evenimentelor, după izbucnirea revoluției din Paris, cu implicații directe asupra situației românilor – a celor din Transilvania și Bucovina în primul rând – importantă a fost declanșarea revoluției din Viena, la 1/13 martie 1848, urmată peste câteva zile, la 3/15 martie, de izbucnirea revoluției în Ungaria, la Pesta.

Sub impresia evenimentelor revoluționare europene, începând din luna martie, spiritul revoluționar se manifestă și în Țările Române, în provinciile românești aflate sub stăpânire habsburgică, pe de o parte, în Principatele „libere”, aflate sub suzeranitatea Porții, pe de alta. Evident, evenimentele revoluționare care se vor declanșa succesiv în Țările Române, începând cu mișcarea din Moldova, de la sfârșitul lunii martie 1848, au profunde cauze interne, revoluția europeană, cum aprecia N.Bălcescu, fiind numai „ocazia, iar nu cauza revoluției române”².

Este semnificativ faptul că, mânați de dorința schimbărilor din propria lor patrie, tinerii români, moldoveni și munteni, aflați la Paris la începutul anului 1848, au aderat la spiritul revoluției franceze, participând la lupta pe baricadele Parisului, așa cum relatea N.Bălcescu, într-o cunoscută scrisoare cu data de 24 februarie, st.v., adresată din Paris, la Iași, amicului său, V.Alecsandri. „Minunata Revoluție ce te căiesc amarnic că nu ai văzut-o cu ochii, va schimba fața lumii”³, scria el plin de entuziasm. Și tot aici, la scurt timp, așa cum avea să relateze „Gazeta Transilvaniei”, se desfășura o semnificativă manifestație de solidaritate a studenților români cu guvernul provizoriu francez, tinerii români, oferind simbolic, primarului Capitalei franceze „steagul național”, cu cele trei culori, „ca semn al unirii Moldovenilor cu Muntenii, cum prevede și Regulamentul Organic”⁴.

² N. Bălcescu, *Mersul revoluției în istoria românilor*, în *Opere*. II, ediție G. Zane și Elena G. Zane, București, 1982, p. 107.

³ Idem, *Opere*. IV. *Corespondență*, ediție G. Zane, București, 1964, p. 86.

⁴ *Anul 1848 în Principatele Române*, t. I, București, 1902, p. 141.

În Paris, de fapt, în cercul tinerilor organizați în „Societatea studenților români”, s-a pus la punct și primul proiect de declanșare a unei revoluții comune moldo-muntene, deci, la nivelul provinciilor românești, dintre toate, aflate, sub raportul statutului politic internațional, într-o situație aproape identică, anume, sub suzeranitatea aceleiași puteri – a Turciei – și a aceluiași „protectorat” – al Rusiei. Proiectul se înscria pe linia ideilor preconizate de N.Bălcescu în cuvântarea sa de la 1 ianuarie 1847, privind idealul „unității naționale”, amendate acum, însă, de situația intempensivă care survenise; în stadiul de pregătire în care se aflau – de fapt, la numai un an și câteva luni de la data când Bălcescu făcea apel la pregătire spirituală, considerând că momentul luptei era încă departe -, gândul tinerilor revoluționari și patrioți, aflați la Paris (N.Bălcescu, frații Ion și Dumitru Brătianu, C.Negri, V.Mălinescu ș.a.), nu putea să găsească realizabilă decât o asemenea solidaritate și conlucrare, la nivelul Principatelor dunărene. În raport cu o acțiune care se întrededa imediată, un proiect vizând solidarizarea și cu românii din celelalte provincii românești – aflate în cu totul alte situații politice – nu putea fi pusă în discuție, nu era posibilă.

La Paris, deci, după izbucnirea revoluției din Viena, la 8/20 martie, N.Bălcescu a convocat o întrunire, la locuința sa, cu fruntașii revoluționari munteni și moldoveni, schițând un program minimal de revendicări și hotărând declanșarea simultană a revoluției în Țara Românească și Moldova, în acest scop stabilindu-se reîntoarcerea imediată în țară⁵. Din păcate, fie și numai în această formă a declanșării simultane a revoluției, în Țara Românească și Moldova, proiectul unei revoluții românești unitare nu s-a putut realiza, deoarece, între timp, liderii moldoveni aflați în țară – și care se găseau într-o

⁵ C. Bodea, *1848 la Români. O istorie în date și mărturii*, vol. I, București, 1982, p. 348-351 (I. Ghica, *Note scrise sub dictarea lui N. Bălcescu asupra evenimentelor care au precedat revoluția de la 1848*).

deplină majoritate – au declanșat deja mișcarea. Cei câțiva tineri moldoveni întorși de la Paris, între care C.Negri și V.Mălinescu, datorită măsurilor luate de autorități nici măcar nu vor putea intra în țară, mișcarea de la Iași, la această dată, aflându-se în plină desfășurare.

Evident, patrioții moldoveni de la Iași procedau la acțiune în raport cu situația specifică din țară, cunoscând-o mai bine decât cei aflați în străinătate; ei considerau că starea de confuzie în care se aflau autoritățile interne – poate, și cele două Mari Puteri, suzerană și protectoare –, sub impresia evenimentelor europene, puteau oferi mișcării o oarecare șansă de reușită. Trebuie subliniat însă că declanșarea separată a revoluției, în Moldova și Țara Românească, precum și în provinciile românești aflate sub stăpânire habsburgică, nu anulează semnificația proiectului de solidaritate moldo-muntean gândit de patrioții români la Paris, ca și semnificația altor proiecte sau idei de solidaritate românească existente la această dată, unele dintre ele vizând chiar unitatea națională deplină. Între altele, se făceau ecoul acestor idei zvonurile care circulau în martie 1848 despre existența unui proiect politic patronat de domnitorul Gh.Bibescu, vizând constituirea unui stat românesc, încorporând nu numai Principatele dunărene, ci și provinciile românești aflate sub stăpânire habsburgică și țaristă⁶. Real sau nu, acest proiect se făcea, în orice caz, ecoul unei anumite stări de spirit.

Evident, între acest plan al năzuințelor intime, vizând idealul unității naționale, dar și dorința unor acțiuni comune pentru realizarea lui, și planul realităților, al posibilității reale de înfăptuire, ca și în trecutul apropiat, distanța era imensă. Cert este că revoluția de la 1848 în Țările Române, în ciuda conștiinței solidarității de interese, existentă la această dată, se va desfășura separat, pe provincii: va izbucni mai întâi în

⁶ *Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania*, vol. I, București, 1977, p. 258.

Moldova, în forma unei mișcări revoluționare cu caracter moderat, apoi, în Transilvania, în sfârșit, în Țara Românească. Explicația trebuie căutată – cum am mai subliniat – în situația specifică a diferitelor provincii românești. Țara Românească și Moldova se aflau sub suzeranitatea Porții și protectoratul Rusiei, acesta din urmă fiind obstacolul principal în calea emancipării lor, inclusiv, în calea revoluției; Transilvania, Banatul și Bucovina, în modalități diferite, se aflau sub stăpânirea Imperiului habsburgic, și în lupta lor pentru libertate socială și națională românii din aceste provincii urmau să acționeze în raport de această situație specifică. În ceea ce privește Basarabia, încorporată de Imperiul rus, nici măcar nu putea fi vorba de posibilitatea unei mișcări, cât de moderată.

Ideea declanșării unei revoluții simultane la 1848 în Țările Române depășea realitățile timpului, era de domeniul utopiei, cât timp, în mod practic, era mai ușor de îndeplinit – cum, de altfel, a dovedit desfășurarea evenimentelor – solidarizarea marilor imperii absolutiste împotriva mișcărilor revoluționare. Mai realistă se dovedea calea unor lupte revoluționare, cu obiective limitate, în raport de situația specifică a fiecărei provincii istorice, obiective marcând numai o etapă pe calea realizării obiectivelor finale. Astfel, în Moldova, liderii mișcării, adoptând un program moderat, vor viza înlăturarea regimului despot al lui M.Sturdza, sperând în evitarea intervenției armatei ruse; în Țara Românească, liderii revoluției, adoptând un program radical, în spiritul revoluției europene, în același timp, sperau să atragă bunăvoința Turciei – a cărei suzeranitate, formal, o acceptau – împotriva pericolului intervenției puterii protectoare; în Transilvania, Banat și Bucovina situația fiind mult mai complicată, datorită conflictelor interetnice, speranțele românilor vor viza, în primul rând, emanciparea lor politică, în cadrul unui Imperiu habsburgic refăcut pe baze liberale, în final ei elaborând planul edificării unei „Români austriece”, plasată sub suzeranitatea împăratului.

Pe de altă parte, desfășurarea separată, în linii generale, a revoluției în Țările Române, nu a exclus, în același timp, existența acțiunilor de solidaritate, de colaborare și într-ajutorare între revoluționarii români, de o parte și de alta a Carpaților, pe linia obiectivelor finale, în anumite momente, în raport de evoluția concretă a situațiilor, asemenea acțiuni putând să ia aspectul unor tentative de transformare într-o „revoluție unitară”. Cum vom vedea, se vor înscrie pe această linie numeroase acțiuni: participarea unor fruntași revoluționari moldoveni la Adunarea de la Blaj din mai 1848, solidarizarea revoluționarilor moldoveni cu cauza revoluționarilor munteni în faza triumfului acesteia din urmă, participarea unor revoluționari munteni, după reprimarea revoluției din Țara Românească, la lupta românilor transilvăneni ș.a. Dacă ținem seama de aceste acțiuni, ca și de dezideratele fundamentale comune a existat, dacă se poate spune așa, o „revoluție unitară” în spirite, o „revoluție” subsumată celei reale, așa cum s-a desfășurat ea, în substratul ei, și care, în orice caz, prevestea înfăptuirea, mai devreme sau mai târziu, a statului național român. Mai trebuie adăugat că, în ciuda unor desfășurări separate a evenimentelor revoluționare, există, așa cum vom vedea, aspirații generale comune, pe linie națională și a libertăților epocii, care se exprimă în diferite programe de la 1848 elaborate într-o provincie sau alta. În ceea ce privește bogata literatură istorică de specialitate se poate spune că sublinierea mesajului pan-românesc se regăsește în denumirea de „revoluție română” sub care regăsim tratate în succesiunea lor evenimentele desfășurate de o parte și de alta a Carpaților⁷.

⁷ Din bogata bibliografie care a fost dedicată Revoluției, cităm aici numai câteva titluri: în primul rând, capitolul din tratatul de *Istoria Românilor*, vol. VII, tom I, intitulat *Revoluția română din 1848-1849*, p. 240-327, care prezintă evenimentele în desfășurările lor succesive pe teritoriul Moldovei, Țării Românești și Transilvaniei (autori D. Berindei, Gh. Platon și Liviu Maior). În aceeași manieră au fost elaborate și alte importante monografii:

2. Mișcarea revoluționară din Moldova (martie 1848)

2.1. Despre agitațiile din Principate, din luna martie, sub impresia știrilor privind evenimentele din Europa, ne oferă detalii interesante rapoartele consulilor francezi de la Iași și București, cei care, spre deosebire de alți diplomați străini, privesc cu simpatie aceste frământări. Mai mult decât atât, la Iași, Guérout, încearcă să-l convingă pe domnitorul Mihail Sturdza de necesitatea inițierii de reforme, în întâmpinarea unor doleanțe justificate. Într-un raport din 19 martie, adresat ministrului de externe francez, Lamartine, consulul de la Iași, remarcând starea de spirit din Principate, se referea la posibilitatea ca boierii din Moldova să-l răstoarne pe domn și să proclame – credea el, în mod hazardat – „independența tuturor Țărilor Române”⁸.

Pe de altă parte, în toiul agitațiilor premergătoare declanșării mișcării, la 16 martie, devine publică nota cancelarului rus Nesselrode, adresată consulului general rus din Principate, atrăgând atenția asupra hotărârii cu care Rusia era pregătită să intervină, prompt, împotriva tulburărilor revoluționare. Consulii ruși erau solicitați să dea o mare publicitate acestei circulare „cu scop de a preîntâri spiriturile în contra amăgirilor”, totodată, să intervină pe lângă domni, cerându-le să ia măsuri de supraveghere și reprimare a oricăror „încercări revoluționare”⁹.

În această stare de tensiune este organizată Adunarea populară de la Iași, din 27 martie/8 aprilie 1848 ținută în sala hotelului Petersburg, eveniment care marchează începutul mișcării propriu-zise. Au participat la această adunare peste

Apostol Stan, *Revoluția română de la 1848*, București, 1992; G.D.Iscru, *Revoluția română din 1848-1849*, ediția a II-a, București, 1997.

⁸ *Anul 1848*, t. I, p. 174.

⁹ *Ibidem*, p. 168-69.

1000 de persoane reprezentând toate categoriile sociale; lucrările ei au fost conduse de Gr.Cuza, cunoscut pentru vederile sale liberale, luând cuvântul cu acest prilej și alți lideri ai mișcării – Lascăr Rosetti, Al.I.Cuza, Vasile Ghica și supusul austriac, Winkler –, cu toții înfierând regimul abuziv al lui M.Sturdza. Discuțiile, care s-au desfășurat, au transformat adunarea într-un adevărat „club revoluționar”, cum apreciau oamenii puterii, și ele s-au încheiat cu alegerea unei comisii, în frunte cu poetul V.Alecsandri, mandatată să redacteze un program de revendicări (mai făceau parte din această comisie, C.Rolla, Al.I.Cuza, V.Ghica, frații Moruzzi ș.a.)¹⁰.

Programul, la a cărui elaborare rolul principal l-a avut V.Alecsandri, sub titlul de *Petiție-proclamațiune*, cuprindea 35 de articole și avea un evident caracter moderat¹¹.

Sub raportul statutului politic internațional al Moldovei, departe de intențiile pe care consulul francez de la Iași le atribuia patrioților moldoveni, în art.1, *Petiția* cerea „Sfânta păzire a Regulamentului, în litera lui, fără nicio răstălmăcire.” Voind a da mișcării un caracter de legalitate și evitarea intervenției rusești, patrioții moldoveni înglobau în formularea acestui articol toate acuzațiile de abuzuri aduse lui M.Sturdza, abuzuri puse sub semnul „încălcării” și „răstălmăcirii” actului fundamental.

Sub această acoperire de natură tactică, importante revendicări din *Petiție* vizau înlocuirea regimului opresiv patronat de M.Sturdza cu un regim reprezentativ mai larg, bazat pe importante restructurări în viața de stat. Acuzându-se subordonarea abuzivă a puterii legislative de către domn, precum și falsificarea sistematică, organizată de el, a alegerilor

¹⁰ Despre evenimentele din Moldova, de văzut, în primul rând, Gh. Platon, *Începuturile revoluției române. Mișcarea revoluționară din Moldova*, în *Istoria Românilor*, tratat, vol. VII, t.I, București, 2003, p. 248-258; Idem, *Moldova și începuturile revoluției de la 1848*, Chișinău, 1993.

¹¹ C. Bodea, 1848, I, p. 359-360.

pentru Adunarea Obștească, în vederea reintrării acestei instituții în deplinătatea atribuțiilor sale, *Petiția* reclama desființarea Adunării Obștești în ființă și alegerea unei noi Adunări, în condiții de deplină legalitate („fără nici o înrâurire asupra alegătorilor din partea Ocârmuirii, pentru ca acea Cameră să fie adevărată reprezentatie a nației și adevărată închezășuire a fericirii patriei”, art.32). Articolele cerând dezarmarea arnăușilor și înființarea grabnică a unor gărzi cetățenești „prin toate târgurile țării”, vizau în mod direct înlăturarea regimului personal al lui M.Sturdza. Și alte articole se refereau la același domeniu al reorganizării instituțiilor de stat: toate hotărârile domnului în domeniul administrației și justiției să fie discutate și aprobate, în prealabil, de Adunarea Obștească; interdicția pentru deputați de a ocupa slujbe în stat și a primi ranguri pe timpul mandatului; responsabilitate ministerială; stabilitatea și responsabilitatea funcționarilor publici; modernizarea justiției prin amendarea Codului penal și de procedură ș.a.

În ordinea importanței, după prevederile vizând reorganizarea puterii de stat, urmează revendicările din *Petiție* vizând drepturile și libertățile cetățenești, și această categorie de revendicări, de asemenea, trimițând la numeroase abuzuri ale regimului domnitorului M.Sturdza. Și anume, se cereau: desființarea cenzurii în privința „tuturor trebilor și a intereselor dinlăuntru țării”; siguranța personală (arestarea și condamnarea numai în baza legii); eliberarea deținușilor pentru pricini politice; dreptul oricărui locuitor de a se plânge Adunării Obștești ș.a.

O serie de articole, interesând cu deosebire și alte categorii sociale decât boierimea liberală, vizau libertatea comerțului și a industriei: desființarea vămii de export pentru cereale, înființarea unei bănci naționale „pe cel mai sigur temei”; înființarea unei bănci de scont, „pentru înlesnirea negușătorilor în înflorirea comerțului”; îmbunătășirea portului Galați, „ca cel mai mare canal al înfloririi comerțului și

agriculturii”; înființarea unui tribunal de comerț la Iași; măsuri împotriva speculei ș.a.

Cu privire la situația țăranimii și raporturile agrare, *Petiția* dovedește o moderație bine calculată, stipulându-se, vag, „grabnica îmbunătățire a stării locuitorilor săteni”, precum și alcătuirea unei noi catagrafii, „spre a scăpa de împilare pe toți nenorociții locuitori”.

În sfârșit, sunt de remarcat și prevederile referitoare la Școală și Biserică; anume, se cerea reforma școlilor „pe o temelie largă și națională, spre răspândirea luminărilor în popor”, iar în privința clerului, „ridicarea lui morală și socială”.

2.2. Odată elaborată, a doua zi după adunare, la 28 martie, în casa unuia dintre fruntașii moldoveni, *Petiția* este semnată de peste 800 de persoane, între alții punându-și semnătura mitropolitul Meletie. Apoi, o delegație de conducători ai mișcării, C.Rolla, V.Ghica, C.Moruzzi, ș.a., în ziua de 29 martie prezintă *Petiția* domnitorului, care, abil, se prefăcește amator de tratative. Dintre cererile formulate, domnul a refuzat categoric pe cele privind constituirea unei noi Adunări și înființarea gărzilor cetățenești, ca unele care, implicit, nu puteau să ducă decât la răsturnarea sa. În realitate, în umbra tratativelor, el luase măsuri hotărâte de represiune, cărora le dă curs, după ce, împreună cu familia sa, se retrage la adăpost, în cazarma miliției.

Mai ales în seara zilei de 29 martie, în așteptarea răspunsului la cererile formulate, se adună la Iași, în zona Copoului, o mulțime apreciabilă de oameni: boieri, funcționari, burghezi, negustori și meseriași, simpli lucrători, un rol important în ce privește mobilizarea celor din urmă avându-l Zaharia Moldovanu. Odată cu sosirea răspunsului negativ din partea domnitorului, unii dintre lideri – V.Ghica, Al.I.Cuza, C.Racliuș – îndeamnă mulțimea la luptă, cerând celor prezenți să se înarmeze și să revină a doua zi, la 30 martie, pentru a merge cu toții, în frunte cu mitropolitul, „asupra baionetelor tiranului”.